

VLIV INSTITUCIONÁLNÍHO PROSTŘEDÍ NA VELIKOST KORUPCE: EMPIRICKÁ ANALÝZA

Kotlánová Eva, VŠB – TU Ostrava, Slezská universita v Opavě; **Kotlán Igor**,
Právnická fakulta UK v Praze, VŠB – TU Ostrava

Úvod

S pojmem korupce se v posledních letech setkáváme stále častěji, ať už v médiích, vyjádřeních politiků, či při veřejných prezentacích výsledků různých průzkumů. Je považována za jeden ze závažných celosvětových problémů, který je nutné řešit. Tento jev provází lidstvo od nepaměti v mnoha podobách a chápání korupce a její závažnosti je významně ovlivněno kulturou, prostředím, ve kterém lidé žijí, a hodnotami, které vyznávají.

Obecně existuje celá řada faktorů, které mohou determinovat výši korupce. Mezi velmi důležité patří také kvalita institucionálního prostředí. Cílem tohoto příspěvku je zhodnotit relevanci institucionálního rámce a vliv jednotlivých institucionálních proměnných na velikost korupce. V detailnějším členění se jedná o kategorizaci institucionálních a ekonomickým proměnných a posouzení relevance vlivu na korupční prostředí v jednotlivých homogenních skupinách zemí (ve smyslu chápání podmíněné konvergence zemí se stejnými institucionálními parametry). Prostředkem je panelová regrese na vybraném vzorku zemí OECD a Evropské unie.¹ Příspěvek je zpracován v rámci řešení projektu podporovaného GAČR.²

1. Korupce a její determinující faktory

Faktorů ovlivňujících míru korupce³ je mnoho, nicméně, jak uvádějí studie zabývající se touto problematikou, např. Rose-Ackerman (1997), Tanzi (1998), Wei (2001), Aidt

-
- 1 Podstatou výzkumného záměru je komplexní posouzení determinant korupce s využitím kvantitativních metod ekonomické analýzy a multidisciplinárního přístupu. V dalších publikacích jsou stanoveny jednotlivé definice korupce na základě metody indukce. V předloženém článku (výzkumu) je využit deduktivně-teoretický přístup, a proto jsou nejprve definovány klíčové faktory, jež ovlivňují velikost korupce podle jednotlivých teoretických prací, se zaměřením se také na roli zdanění. Dále jsou rozebrány způsoby měření korupce a aproximátory institucionálních charakteristik. Poslední část tvoří vlastní ekonometrická analýza a shrnutí jejího závěru, vč. relace s příslušnou teorií.
 - 2 Projekt č. 402/08/0763 s názvem „Daň z příjmu právnických osob v ČR a návrh legislativních změn v kontextu snah o harmonizaci v Evropské unii ve smyslu de lege ferenda“ podporovaný Grantovou agenturou České republiky.
 - 3 Korupce zahrnuje veškeré chování osob, které se odchyluje od formálně stanovených povinností za účelem dosažení soukromého finančního nebo jiného zisku a prospěchu. Korupce má často podobu obchodu: na jedné straně je zde osoba disponující jakoukoli formou moci, na druhé straně osoba, která se snaží tuto osobou přimět k nikoli nestrannému jednání. Buď tak jedná za účelem dosažení zvýhodnění sebe sama, nebo spřízněného subjektu, nebo za účelem kompromitace korumpovaného. [Jedná se o vlastní definici vycházející ze syntézy definic TI (2000), TIC (2005), OSN (2010) a notoricky známé definice Nye (1967, s. 419)].

(2009), Heckelman a Powel (2010), z dlouhodobého hlediska je kvalita institucionálního prostředí klíčová, neboť ovlivňuje i další, zejména ekonomické ukazatele. Níže budou popsány vybrané institucionální charakteristiky determinující korupci, které se jeví dominantními na základě metaanalýzy dostupných studií.

Jednou z důležitých proměnných kvalitního institucionálního prostředí je stabilita vlády⁴ a její zodpovědnost vůči voličům. Právě to, jak vláda dostojí svým předvolebním slibům a jak bude zodpovědná vůči svým voličům, může být významně ovlivněno jejím propojením s podnikatelskou sférou, jejíž zájmy se od zájmů většiny voličů zpravidla liší. Podle Weie (Wei, 2001), čím více bude vláda propojená s podnikateli a jimi ovlivňována, tím větší bude prostor pro korupci. Jak uvádějí Ades a Di Tella (1999) zvláště v bývalých tranzitivních ekonomikách dodnes přetrvávají vazby mezi klíčovými průmyslovými odvětvími a politiky, což se negativně odráží na míře korupce. Dále se vztahem korupce a politické stability zabývali Fredriksson a Svensson (2003), kteří ve své studii potvrdili, že vztah mezi těmito veličinami je velice silný a stabilita vlády ovlivňuje míru korupce. Odpověď na otázku, jak může zodpovědnost vlády a politických institucí ovlivňovat korupci hledali také Lederman, Loayza a Soares (2004), kteří ve své studii docházejí k závěru, že čím je vláda zodpovědnější vůči svým voličům, tím je míra korupce v zemi nižší. Tento fakt vysvětlují pomocí mnoha proměnných, jimiž zodpovědnost vlády aproximují (např. politický systém a jeho transparentnost, míra decentralizace výkonné moci). Klíčovou se také jeví legalita vlády a veřejné správy jako jeden ze základních ústavních požadavků, jak to popisuje Paulovics (2011).

Na důležitost kvalitního právního rámce a vymahatelnosti práva upozornili ve svých studiích např. Mauro (1995) nebo Kaufman a Wei (1999). Navíc lze konstatovat, že pokud je institucionální prostředí nastaveno správně a funkčně, vymahatelnost práva a nezávislost soudů na dobré úrovni, není třeba přílišné regulace tržního prostředí ze strany vlády, neboť jak uvádí Tanzi (1998), nadměrná regulace otvírá další prostor pro korupci, dále např. Heckelman a Powel (2010). Při zkoumání vztahu práva a korupce došel Deflem (1995) k podobným závěrům jako výše uvedení autoři.

Institucionální prostředí si nelze představit bez byrokracie. Kvalita byrokracie souvisí s tím, jak jsou úředníci do svých pozic vybíráni, motivováni a také se způsobem jejich odměňování. Této problematice se v teoretické rovině věnoval např. Weber (1947). Empirické studie Raucha a Evanse (Rauch, Evans, 1997) nebo Van Rijckegheme a Wedera (Van Rijckeghem, Weder, 1997) docházejí ke stejným závěrům v tom smyslu, že pokud je byrokracie nezávislá na vládě, výběr úředníků probíhá na základě objektivních kritérií, nikoliv na základě známosti a loajality k právě vládnoucímu kabinetu, a platy se neliší od podobných pozic v soukromém sektoru, korupce je nižší. Částečně se tomuto tématu věnovali také Andvig a Moene (1989), kteří zkoumali chování byrokracie v modelu všeobecné rovnováhy. Záměrně vybrali země s nízkou a vysokou korupcí. Došli k závěru, že pokud platy ve státní správě rostou přiměřeně

4 Stabilitu vlády ovlivňuje také výrazně členství v nadnárodních institucích a způsob delegace vládnutí a moci (Börzel, 2011).

a dosahují podobné úrovně jako v soukromém sektoru, chování byrokracie v nízko-korupčních zemích se neliší od chování byrokracie v zemích s vysokou korupcí. Jiná situace ovšem nastává, pokud dochází ke krácení platů v rámci snižování veřejných výdajů. Pokud platy ve státní správě klesnou pod hranici, která je běžná v soukromém sektoru, jsou úředníci v zemích, kde je nízká hladina politické korupce, náchylnější k braní úplatků. Naopak v zemích, které jsou zcela zkorumpované i na nejvyšších postech, nemá krácení mezd ve státní správě tak veliký vliv na ochotu úředníků přijímat či požadovat úplatky.

Jak již bylo řečeno, na korupci má vliv celá řada faktorů, mezi něž patří také velikost přerozdělovacích procesů, jež se odrážejí ve výši zdanění a tomu odpovídající výši vládních výdajů.⁵ Tento aspekt zařadili do svých prací např. Sanyal, Gang a Goswami (1998); Acconcia, D'Amato a Martina (2003), kteří na základě regresních analýz potvrdili obecný názor, že vyšší zdanění vede k vyšší míře korupce. Nicméně dále připouštějí, že kromě samotného zdanění je důležité o jaké daně se jedná (přímé či nepřímé) a, jaká je pravděpodobnost odhalení korupce v této oblasti, což souvisí s kvalitním právním systémem a jeho fungováním.

Na závěr je nutno zmínit klíčovou ekonomickou charakteristiku a tou je životní úroveň reprezentovaná HDP na obyvatele. Mezi první empirické práce v této oblasti můžeme zařadit studii Maura (1995), ve které na základě regresní analýzy, jejímž východiskem je neoklasický model růstu, dochází k závěru, že zlepšení vnímání korupce o 1 bod (na škále 0–10) povede k růstu hrubého domácího produktu na obyvatele o 0,8–1,3 procentního bodu. Tuto teorii následně rozvinul v dalších analýzách, kde se zabýval i jinými prorůstovými proměnnými, Mauro (1996, 1998). Na jeho práci navázali také Tanzi a Davoodi (2000) nebo Leite a Weidmann (1999), kteří potvrdili, že snížení korupce povede ke zvýšení ekonomického růstu v rozmezí 0,6–1,7 p.b. Mo (2001) ve své studii věnované vztahu ekonomického růstu a korupce tyto závěry potvrzuje. Navíc konstatuje, že hlavním faktorem, který působí na vnímání korupce je politická nestabilita, která tvoří celých 53 % efektu.

2. Specifikace proměnných v modelech integrujících korupci a použité metody

2.1 Měření a ukazatele korupce

Z pohledu statistického sledování a měření je korupce veličinou značně problémovou. Zejména skutečnost, že jednotlivé organizace používají různé definice korupce, znesnadňuje porovnávání výsledků. Kromě toho je korupce principiálně veličinou obtížně kvantifikovatelnou. Objektivní data jejího měření prakticky neexistují, a tudíž většina průzkumů a měření vychází ze subjektivního hodnocení dotazovaných. Indikátory měření úrovně korupce jsou tak založeny na tzv. měkkých datech, která vykazují značnou variabilitu v závislosti na situaci a době, kdy jsou získávána.

5 Vliv struktury přerozdělovacích procesů popisuje Machová (2011).

Metody měření korupce lze rozdělit z mnoha hledisek, např. na souhrnné indikátory, kde měření úrovně korupce a její hodnocení je dílčí součástí souhrnného indexu (používá Světová banka, Světové ekonomické fórum, PRS Group, Freedom House) a indikátory, které se věnují čistě měření úrovně korupce (sestavuje např. Transparency International, GfK⁶).

Dále můžeme indikátory korupce rozdělit na tzv. jedinečné (unikátní), kde byl daný index sestaven pouze pro určitý účel (např. Index V4 nevládní neziskové organizace Transparency ČR), zde ovšem postrádáme možnost srovnání v čase, a kompozitní (složené), které jsou systematicky zpracovány, komplexní a jsou sestavovány v pravidelných časových intervalech tak, aby bylo možno srovnávat jejich výsledky v čase (mezi tyto indexy řadíme např. index vnímání korupce – CPI, indexy společnosti PRS Group, Globální barometr korupce, Governance Matters – GM).

V dalších empirických analýzách v této stati jsou alternativně použity následující ukazatele měřící korupci: Index CPI společnosti Transparency International a Index korupce PRS, který každoročně sestavuje společnost PRS Group.⁷

2.1.1 Index korupce PRS

Americká společnost PRS Group se od roku 1979 soustředí na analýzu politických a dalších rizik, která jsou podstatná pro mezinárodní obchod. Vytváří tak dva nezávislé, veřejně přístupné (i když placené) indexy – Political Risk Services (kvantifikuje a odhaduje míru politického rizika) a International Country Risk Guide (ICRG), jehož součástí budou podstatné pro další ekonometrickou analýzu.

Index korupce je součástí ICRG, který se skládá z 22 indexů. Ty jsou rozděleny do tří kategorií podle druhu rizika: politické, ekonomické a finanční. Pro každou subkategorii je pak tvořen další speciální index, skládající se z několika položek. Index politického rizika může dosahovat hodnoty 100 bodů, Index ekonomického rizika a Index finančního rizika pak každý od 0 do 50 bodů. Celkový počet bodů těchto tří indexů je vydělen dvěma, aby vytvořil váhy pro výpočet složeného indexu rizika v jednotlivých zemích. Složený ICRG tedy nabývá hodnot od 0 do 100 a je rozdělen do několika kategorií od velmi nízkého rizika (80–100 bodů) až po riziko velmi vysoké (0–49 bodů). V současnosti je ICRG sestavován pro 140 zemí s periodou jeden měsíc a jednou ročně pro dalších 26 zemí.

Index korupce PRS může dosáhnout maximální hodnoty 6 bodů a odhaduje míru korupce napříč politickým spektrem. Korupce je hrozbou pro zahraniční investice z několika důvodů: deformuje ekonomické a finanční prostředí země, snižuje efektivnost vlády a podnikání, když umožňuje zaujímat vlivné pozice nikoliv na základě schopností, nýbrž na základě klientelismu; a v neposlední řadě způsobuje inherentní nestabilitu politického procesu a systému. Ačkoliv tento index bere v potaz úplatky,

6 GfK je jedním z největších dodavatelů služeb v oblasti výzkumu trhu a veřejného mínění na světě.

7 Blíže viz <http://www.prsgroup.com>.

se kterými se mohou investoři setkat na úřadech, při udělování vývozních či dovozních licencí, výměře daní, při poskytování úvěrů apod., mnohem více se soustředí na aktuální či potenciální korupci ve formě klientelismu, nepotismu, možnosti výhradního zaměstnání, tajného financování politických stran či podezřele těsného vztahu mezi politiky a podnikateli. To proto, že zmíněné formy korupce jsou považovány za potencionálně mnohem vyšší riziko pro zahraniční investory a mohou vést ke všeobecné nespokojenosti, neefektivnosti kontroly hospodaření státu, a podporovat rozvoj černého trhu. Největší riziko korupce je ovšem spatřováno ve skutečnosti, že její přebujelost může vést ke svržení, či pádu vlády, a následně ke všeobecné reorganizaci, nebo restrukturalizaci politických institucí, či změně politického systému.

2.1.2 Index vnímání korupce CPI

Index vnímání korupce (CPI) je založen na vnímání korupce respondenty šetření, jimiž jsou v současnosti domácí i zahraniční podnikatelé, analytici a zástupci odborné veřejnosti z hodnocených zemí. Na rozdíl od jiných institucí se zaměřuje pouze na korupci ve veřejném nikoli soukromém sektoru. Index je založen na hodnocení expertů, i když zpočátku byly do šetření zahrnuty také výsledky průzkumů veřejného mínění. Nicméně tato data se jevila jako ne příliš relevantní a bylo od nich upuštěno. CPI je sestavován jednou ročně a průzkumy použité při jeho sestavování většinou obsahují otázky zaměřené na uplácení veřejných činitelů nebo provize při veřejných zakázkách. Ve výsledku nabývá CPI hodnot od nuly do desítky, kdy nula představuje zemi naprosto zkorumpovanou, naproti tomu desítka zemi zcela „čistou“, tudíž bez korupce. Vzorek zkoumaných zemí (ale také zdrojů, které průzkumy provádějí) se z důvodů získávání dostatečně důvěryhodných zdrojů informací v čase mění, např. v roce 2000 bylo zkoumáno 90 zemí, v roce 2005 159 zemí a, v roce 2007 bylo do výsledného žebříčku zařazeno 180 zemí. Stejný počet zemí byl také v roce 2008 a v roce 2010 bylo do měření zahrnuto 178 zemí. Mění se počet států, které jsou do průzkumů zařazeny, je důvodem k tomu, že při posuzování úrovně korupce není důležité pořadí země v žebříčku (je zavádějící) ale samotná hodnota indexu CPI.

Index CPI je indexem složeným, tudíž zahrnuje výsledky několika průzkumů, prováděných rozličnými institucemi. Ty používají rozdílné vzorky respondentů, ale i rozdílnou metodiku. Od roku 1993 bylo ke stanovení hodnoty indexu využíváno šetření 10 nezávislých institucí a pro zařazení země do programu platilo, že zde musí být provedena nejméně čtyři šetření. V roce 1999 však došlo ke změně metodiky. Transparency International vyhledává pouze vysoce kvalitní data, tzn. spolehlivé a precizně zpracované údaje, a usiluje o nejvyšší kvalitu používaných zdrojů a přehledně prováděnou průzkumnou práci. Trvá na tom, aby použité metody a analýzy byly prvotřídní. Proto se počet institucí i výzkumů může každoročně měnit. Např. v roce 2000 bylo provedeno 16 průzkumů a na sběru dat se podílelo 8 institucí, v roce 2002 se sestavování indexu CPI účastnilo 9 institucí, v roce 2004 se do průzkumu

zapojilo 18 institucí, v roce 2007 provádělo průzkum 12 nezávislých institucí.⁸ Aby byly výsledky dané země do souhrnného Indexu CPI zahrnuty, musí zdrojový indikátor splňovat výběrová kritéria.⁹ Z důvodu zabránění zkreslování výsledků a výrazným odchylkám, které mohou být způsobeny medializací různých korupčních skandálů, využívá tříletého klouzavého průměru, do kterého jsou zahrnuta nejen data za sledovaný rok, ale také data z předchozích dvou let. Konečné výsledky, které TI každoročně zveřejňuje formou tabulky, zahrnují pořadí země v žebříčku, hodnotu indexu CPI, hodnoty standardní odchylky, počet zdrojů zahrnutých do indexu (není u každé země stejný) a další údaje.

Jak již bylo řečeno, není počet průzkumů díky rozdílné dostupnosti dat u všech zemí stejný. U zemí s nižším počtem zdrojů a velkými rozdíly mezi hodnotami pocházejícími z jednotlivých zdrojů je hodnocení míry korupce méně spolehlivé. Na tento fakt nás upozorní vysoká hodnota standardní odchylky. Tyto rozdíly mohou odrážet skutečný rozsah korupce, ale většinou jsou způsobeny medializací nějakého korupčního skandálu, případně rozdílnými hodnotovými měřítky respondentů. S tímto problémem je ovšem třeba počítat u všech tzv. měkkých dat, která odrážejí subjektivní názory respondentů, což je také případem indexu CPI.

Přes všechna úskalí, která sestavování indexu CPI přináší, je jeho výsledkům věnována velká mezinárodní pozornost.¹⁰ Je to způsobeno jeho širokým záběrem co do počtu srovnávaných zemí a srovnatelností v čase. Prozatím je k dispozici nepřilíš dlouhá časová řada bazických dat, která lze použít např. k různým analýzám vlivu korupce na vybrané veličiny.

2.2 Ukazatelé institucionálního prostředí

Vliv institucionálního prostředí popsany v teoretické rovině v kapitole (1) bude aproximován pomocí jednotlivých proměnných, jak je kvantifikuje společnost PRS Group ve své databázi. Velká část z nich je součástí Indexu politického rizika, který spolu s dalšími dvěma indexy tvoří ICRG. Index politického rizika zahrnuje 12 součástí (a 15 subsoučástí). Každé součásti (složce) je přiřazeno různé bodové ohodnocení, kdy nejvyšší bodové hodnocení znamená nízkou míru potenciálního rizika a nízké bodové

8 Asian Development Bank, African Development Bank, Bertelsmann Foundation, IDA, IBRD, Economist Intelligence Unit, Freedom House, World Markets Research Centre, International Institute for Management Development Lausanne, Merchant International Group, World Economic Forum, United Nations Economic Commission for Africa.

9 Veškeré následující informace o podmínkách zařazení zdroje či země do žebříčku, o výpočtu a standardizaci Indexu CPI jsou převzaty z dokumentu *The Methodology of the Corruption Perceptions Index 2007*, jehož autorem je Johann Graf Lambsdorff, a který byl zveřejněn na webových stránkách TI v říjnu 2007 (blíže viz http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2007/methodology).

10 Jeho hodnota pro určitou zemi může být vodítkem např. při rozhodování o přidělení zahraniční pomoci, o lokalizaci investic, protože dlouhodobě nízká hodnota indexu CPI je výstrahou, že v oblasti korupce na tom není daná země dobře. Druhou otázkou mohou být různé výkyvy ve vnímání korupce, jejich důvody byly však uvedeny výše.

hodnocení vyjadřuje vysokou míru rizika. Index politického rizika je založen na tzv. měkkých datech, na subjektivních analýzách dostupných informací, které jsou získávány pomocí dotazníkových šetření. Složení Indexu politického rizika a maximální počet bodů, které jsou jednotlivým faktorům přiřazeny, ukazuje následující tabulka.

Tabulka 1

Složení Indexu politického rizika

Složka (faktor)	Max. počet bodů
Stabilita vlády	12
Socioekonomické podmínky	12
Investiční profil	12
Domácí konflikty	12
Vnější konflikty	12
Korupce	6
Armáda v politice	6
Náboženské tenze	6
Právo a pořádek	6
Etnické tenze	6
Demokratická zodpovědnost	6
Kvalita byrokracie	4
Celkem	100

Zdroj: PRS Group. *International Country Risk Guide Methodology* [online, cit. 2011-04-05]

Dostupné na <http://www.prsgroup.com/PDFS/icrgmethodology.pdf>.

Dále byl využit ukazatel daňového zatížení, resp. vlivu přímých a nepřímých daní z databáze OECD (viz OECD Factbook 2009, resp. OECD.StatExtracts).

V následujícím textu budou představeny ty komponenty, které jsou použity v ekonomické analýze. Jsou to stabilita vlády, právo a pořádek, demokratická zodpovědnost, kvalita byrokracie, životní úroveň a velikost zdanění. To, jaký vliv mohou mít na korupci, bylo popsáno v kapitole (1.2). Vybrány byly právě tyto ukazatele, protože se jeví jako nejlepší aproximace 6 klíčových zkoumaných oblastí popisujících kvalitu institucionálního a ekonomického prostředí a měly dostatečně dlouhou časovou základnu.

Kvalita byrokracie (BUREAUCRACY) představuje institucionální sílu a úroveň byrokracie, jinými slovy její schopnost vstřebat či odolávat tlakům na její změny v případě změny vlády. Čím vyšší bodové hodnocení daná země získá, tím vyšší je síla a odborná schopnost byrokracie fungovat bez drastických změn při změně vlády. V nízkorizikových zemích má byrokracie tendenci fungovat samostatně a nepodléhat politickým tlakům s tím, že má vytvořen vlastní systém přijímání a školení zaměstnanců. Země s nedostatkem schopně fungující byrokracie dostávají nízké hodnocení, neboť jakákoliv změna ve vládě vede k ohrožení funkční schopnosti administrativy.

Komponenty ukazatele Právo a pořádek (LAW) jsou sestavovány zvlášť s hodnocením pro každou součást. *Právo* hodnotí sílu a nezájatost právního systému, zatímco

subkomponent *pořádek* hodnotí všeobecné dodržování právních předpisů. Země tudíž může dosáhnout maxima v ukazateli právo a zároveň minima v oblasti pořádku v případě výskytu vysoké kriminality z důvodu nedodržování zákonů bez efektivních sankcí.

Ukazatel stability vlády (GSTABILITY), odhaduje schopnost vlády dostát svému volebnímu programu a zároveň její schopnost setrvat ve funkci po celé volební období. Tento ukazatel se skládá ze tří dalších komponentů, kde každý může dosáhnout maximálně čtyř bodů (vládní jednota, legislativní síla, všeobecná podpora vlády).

Míru, v jaké je vláda zodpovědná vůči svým voličům, měří ukazatel demokratické zodpovědnosti (ACCOUNTABILITY). Čím menší zodpovědnost, tím větší pravděpodobnost pádu vlády (v demokratické společnosti formou voleb či vyslovení nedůvěry, v nedemokratické násilnou formou).

Životní úroveň je vyjádřena reálným HDP na obyvatele v paritě kupní síly (RGDP) z databáze Penn World Table (viz Penn World Table – databáze 1950–2008) konstruované na základě údajů ze systému národních účtů světových ekonomik, která byla popsána v práci Hestona, Summerse a Atena, (Heston, Summers, Aten, 2006). Velikost přerozdělovacích procesů a celkového zdanění je reprezentována daňovou kvótou (TAXTOTAL), která vyjadřuje podíl vybraných daní na HDP vyjádřený v procentech. Podíl přímých daní (TAXINCOME) a daní nepřímých (TAXGOODS) je popsán zvlášť výnosy z těchto typů daní ve vztahu k HDP. Čím je hodnota těchto ukazatelů vyšší, tím větší je velikost zdanění.

2.3 Použité modely a metody

Závislá proměnná – korupce – je aproximována alternativně ukazatelem indexu vnímání korupce (CPI) společnosti Transparency International, respektive indexem společnosti PRS Group (CORRUPTION). Posledně zmíněný index (z důvodu výrazně delší časové řady bude prezentován primárně; regrese s indexem CPI pak jen ve vhodných případech). Vysvětlující proměnné jsou popsány v předchozí subkapitole s tím, že u velikosti zdanění budou zkoumány 2 modely. Nejprve model s celkovým daňovým zatížením, a poté model separující přímé a nepřímé daně. Výsledný odhadovaný model má podobu následující rovnice:

$$\begin{aligned} \text{CORRUPTION (CPI)} = & c_0 + c_1 \cdot \text{RGDP} + c_2 \cdot \text{BUREAUCRACY} + c_3 \cdot \text{LAW} + c_4 \cdot \\ & \text{GSTABILITY} + c_5 \cdot \text{ACCOUNTABILITY} + c_6 \cdot \text{TAXTOTAL (TAXGOODS,} \\ & \text{TAXINCOME)} . \end{aligned}$$

Testován je vzorek zemí OECD, který je dále rozdělen na skupiny více homogenních zemí, a to zejména se zaměřením se na země EU. Analyzované období je cca 20 let (1985–2007), a to vzhledem k nedostupnosti delších komparovatelných časových řad. Počet pozorování pro celý vzorek (ve většině případů) kolem 700 je ale dostatečný.

Pro ekonometrickou analýzu je pak využit program E-views, verze (7). Tento program je schopen provádět všechny ekonometrické testy, jak uvádí např. Green (2003). Analýza bude prováděna formou panelové regrese, která umožňuje postih-

nout maticově vztahy napříč vybraného vzorku zemí z časového hlediska. Jeví se tak výrazně vhodnější než prosté regrese časových řad nebo průřezové regrese a využívá výhody obou těchto přístupů. V rámci panelových dat jsou pak analyzovány modely individuálních vlivů (model fixních a náhodných efektů), které umí postihnout heterogenitu v datech, a to jednotlivě podle typu dat, popř. závěrů Hausmanova testu.

V rámci regresních analýz u makroekonomických dat je třeba otestovat stacionárnost použitých časových řad, a to proto, že většina těchto řad vykazuje deterministický nebo stochastický trend. K převodu nestacionárních řad na stacionární slouží např. difference prvního nebo vyššího řádu, nicméně u většiny proměnných je postačující použití první difference. Alternativou je použití nelineárních parametrů, logaritmicizace apod. Testování stacionarity použitých časových řad je provedeno pomocí panelového testu jednotkových kořenů (Panel Unit Root Test), konkrétně podle Levina, Lina a Chua (Levin, Li, Chu, 2002), Ima, Pesarana a Shina (Im, Pesaran, Shin, 2003) a dále testy ADF a PP podle Fishera (Fisher, 1932), jehož modely dále rozvinuli Maddala a Wu (1999).

U proměnných korupce jsou výsledky testů stacionarity v úrovních následující. Zatímco u indexu CPI byla potvrzena stacionárnost v úrovních a na 1% hladině významnosti neexistence jednotkových kořenů (což je dáno výše popsanou technikou konstrukce CPI), u indexu CORRUPTION tomu bylo přesně naopak a časové řady jsou nestacionární. V analýzách byly tudíž využity difference.

V případech vysvětlujících proměnných se jevily jako problémové v otázce stacionarity ukazatele LAW, ACCOUNTABILITY, TAXTOTAL, TAXGOODS a TAXINCOME. Tradičně jako nestacionární je pak testována proměnná RGDP. Ve všech případech zjištěných nestacionárních časových řad byly v další analýze využity difference, které byly potvrzeny již jako stacionární.

V rámci panelové regrese bylo zvažováno využití metod OLS s konstantou a metod zohledňujících individuální vlivy, tzn. metody fixních a metody náhodných efektů. Vzhledem k obvyklým doporučením k použití metody fixních efektů v případě dostatku dat a podpůrnému výsledku Hausmanova testu, který zamítl hypotézu o konzistentnosti odhadu modelu náhodných vlivů, byl použit v drtivé většině případů model fixních vlivů.¹¹

Častý problém panelových dat spočívající v existenci heteroskedasticity a autokorelace byl řešen nejen úpravou specifikace modelu (prezentován je již upravený model s přípustnými vysvětlujícími proměnnými), ale také použití speciálních estimačních technik, které nabízí použitý ekonometrický software. Ten umožňuje využít při výpočtu kovarianční matice metodu „White period“. V tomto případě jsou výsledky odhadu směrodatných odchylek parametru a testy hypotéz korektní s ohledem na autokorelaci. Tato metoda zajišťuje, aby byly t-statistiky a standardní chyby věrohodné, neboť jsou korigovány i o heteroskedasticitu.

11 Případné použití modelu náhodných vlivů je v dalším textu patřičně vysvětleno. Bližší vysvětlení lze nalézt v práci Kotlána, Machové, Janíčkové (2011). Podobně metodicky postupuje ve stati publikované nedávno v tomto periodiku např. Izák (2011) či Janda, Michalíková, Potácelová (2010).

3. Ekonometrická analýza vysvětlujících proměnných korupce

3.1 Ekonometrická analýza zemí OECD a G7

V případě analýzy zemí OECD¹² vycházel při vstupních analýzách testovaný model jako statisticky významný s vyhovujícím koeficientem determinace (24 %). Při zahrnutí vysvětlující proměnné aproximující celkové daňové zatížení byla tato verifikovaná jako pozitivně působící na velikost korupce, tzn. s vyšším daňovým zatížením se korupce paradoxně snižovala. Tato proměnná nebyla shledaná jako statisticky významná, a proto byl model odhadován se separátními proměnnými vyjadřující vliv přímých a nepřímých daní (ten je také prezentován v tabulce 2).

Tabulka 2

Determinanty korupce v OECD, 1985–2007

Vysvětlovaná proměnná:	CORRUPTION
Počet pozorování	650
C ₀	0,50(1,83)**
D(RGDP)	2,8E-05(1,61)*
BUREAUCRACY	-0,18(-2,63)***
D(LAW)	0,23(2,19)**
GSTABILITY	0,01(0,69)*
D(ACCOUNTABILITY)	0,20(4,15)***
D(TAXGOODS)	-0,02(-0,78)*
D(TAXINCOME)	0,02(1,4)*
Adjusted R ²	0,24
F-statistika	2,03***

Zdroj: vlastní výpočty

Pozn. v závorkách jsou uvedeny t-statistiky, jež jsou korigovány o heteroskedasticitu a autokorelaci; *, **, *** označuje hladinu významnosti 10%, 5%, 1%, metoda fixních efektů; "D" před závorkou u proměnné značí použití difference.

V souladu s teoretickými předpoklady se statisticky významnými jevíly proměnné vyjadřující protikorupční vliv zajištění práva a pořádku (LAW), vládní stability (GSTABILITY) a demokratické zodpovědnosti (ACCOUNTABILITY). Naopak bylo prokázáno, že stabilní a silná byrokracie (BUREAUCRACY), která je nezávislá na politických tlacích spíše korupci ve společnosti zvyšuje. To může být způsobeno

12 Skupina zemí OECD zahrnuje 31 rozvinutých ekonomik světa: Austrálie, Rakousko, Belgie, Kanada, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Maďarsko, Island, Irsko, Itálie, Japonsko, Jižní Korea, Lucembursko, Mexiko, Nizozemí, Nový Zéland, Norsko, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie, USA), resp. Slovinsko. Někteří zcela noví členové OECD (např. Izrael) nejsou do analýzy zahrnuti z důvodu nedostatku relevantních časových údajů.

tím, že dlouhé setrvání úředníků ve funkcích umožňuje vytvořit množství šedých sítí a kanálů s korumpující sférou.

Zvyšování životní úrovně (RGDP) pak bylo shledáno jako protikorupční. Země s vyšším HDP na obyvatele mají obecně korupci na nižší úrovni.

Vliv přímých a nepřímých daní je rozdílný. Zatímco zvyšování přímých daní (důchodových) vede ke snižování korupce, akcelerace nepřímých daní korupci ve společnosti zvyšuje. Jedním z možných vysvětlení je, že oblast nepřímých daní (DPH, selektivní spotřební daně) je na korupci náchylnější.

V rámci analýzy zemí OECD byl alternativně odhadován model, jehož vysvětlovanou proměnnou byla korupce měřená pomocí CPI. Problémem byly výrazně kratší časové řady (index CPI pouze od roku 1995).¹³ Komparovány byly 2 modely (vysvětlovaná proměnná CPI versus CORRUPTION), oba pro období 1995–2007 tak, aby byla zajištěna srovnatelná základna. Závěry lze učinit ve dvou rovinách. Zkrácení zkoumaného období potvrdilo výsledky předchozích analýz (1985–2007) pro případ vysvětlované CORRUPTION, pouze s výjimkou proměnné TAXGOODS, která v tomto měla kladné znaménko a signalizovala, že vyšší zdanění nepřímými daněmi vede ke snížení korupce. Téměř ve všech případech se ale snížila statistická významnost odhadnutých koeficientů i modelu jako celku a koeficientu determinace. Proměnná BUREAUCRACY pak nebyla potvrzena vůbec jako statisticky významná.

Ve druhé rovině lze konstatovat, že závěry za použití vysvětlované proměnné CPI se liší od předchozích (CORRUPTION) v tom, že postulují odlišný vliv práva a pořádku, jehož zhoršení se projeví ve zvýšení korupce. Proměnné BUREAUCRACY a ACCOUNTABILITY pak nejsou statisticky významnými. Odhadnutý model ale pracuje s velmi vysokým upraveným koeficientem determinace (90 %).

Dalším krokem analýzy bylo zkoumání na homogennějším vzorku skupiny zemí G7 (zahrnuje: USA, Japonsko, Kanadu, Velkou Británii, Německo, Francii a Itálii). Výsledky provedené regrese ale nejsou příliš přesvědčivé. Koeficient determinace je okolo 10 % a některé proměnné byly shledány jako statisticky nevýznamné (LAW, BUREAUCRACY, TAXINCOME). Potvrdil se ale signifikantní pozitivní vliv velikosti životní úrovně na snižování korupčního prostředí a také negativní vliv zvyšování nepřímých daní na velikost korupce. V případě rozboru zemí skupiny G7, kde byl vysvětlující proměnnou index CPI se potvrdil na 1% hladině významnosti záporný vliv BUREAUCRACY a nepřímých daní (TAXGOODS). Byť nejsou výsledky pro země G7 příliš robustní, přesto lze s rezervou konstatovat, že zvyšování nepřímých daní je kontraproduktivní a vede k akceleraci korupce. To je významný moment zejména proto, že ve většině zemí OECD se nepřímé daně zvyšují (zejména prostřednictvím zvyšování sazeb DPH) a daňové břemeno se přesouvá od přímých daní. Tento velmi populární krok může stimulovat korupční prostředí.

13 Zkrácení časového období při stejném počtu „průřezů“, tedy při zachování počtu zemí, by mohlo být jedním z argumentů pro použití modelu náhodných vlivů a zvýšení stupňů volnosti. Hausmanův test však zamítl hypotézu o konzistentnosti odhadu modelu náhodných vlivů, a tudíž byl i v tomto případě použit model fixních efektů.

3.2 Ekonometrická analýza zemí EU

Při rozboru skupiny zemí EU se setkáváme s problémem délky časových řad zejména u nových členů (vstoupivších do EU po roce 2004). Proto byla analyzovaná skupina původních členů EU (EU15),¹⁴ kteří jsou současně i členy OECD. Dále byla zkoumána skupina zemí EU5,¹⁵ neboť je jak z hlediska tradic a historického vývoje, tak z hlediska ekonomické výkonnosti relativně homogenním vzorkem. Časová řada je ale kratší než u ostatních zemí OECD.

Tabulka 3

Determinanty korupce v EU15, 1985–2007

Vysvětlovaná proměnná:	CORRUPTION
Počet pozorování	402
C ₀	0,78(2,27)***
D(RGDP)	8,8E-07(0,06)
BUREAUCRACY	-0,24(-2,80)***
D(LAW)	0,09(1,41)*
GSTABILITY	0,01(0,35)
D(ACCOUNTABILITY)	0,15(2,29)***
D(TAXGOODS)	-0,03(-1,02)*
D(TAXINCOME)	0,01(0,47)
Adjusted R ²	0,21
F-statistika	1,15*

Zdroj: vlastní výpočty

Pozn.: v závorkách jsou uvedeny t-statistiky, jež jsou korigovány o heteroskedasticitu a autokorelaci; *, **, *** označuje hladinu významnosti 10%, 5%, 1%, metoda fixních efektů; "D" před závorkou u proměnné značí použití difference.

Z provedených analýz pro země EU15 vyplývají velmi podobné výsledky jako pro skupinu OECD, kde jsou i vyspělé mimoevropské ekonomiky. Je však třeba zmínit, že nebyly potvrzeny všechny proměnné jako statisticky významné. V zemích EU15 se nejvíce významnou proměnnou aproximující vládní stabilitu a proměnnou popisující vliv přímých daní. V zemích EU se jeví jako výrazně kvantitativně významnější vliv práva a pořádku na snižování korupce, a také vyšší vliv kvality a odolnosti byrokracie. Lze tak s přiměřenou opatrností konstatovat, že ve vyspělých zemích v EU je protikorupční důležitost stabilního právního prostředí důležitější pro snižování korupce, než je tomu

14 Jedná se o 15 „původních“ členů EU (Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Velká Británie, Irsko, Dánsko, Španělsko, Portugalsko, Řecko, Rakousko, Finsko, Švédsko), kteří tvořili Unii do rozšíření v roce 2004. Tyto země jsou vysoce homogenním vzorkem.

15 Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Slovinsko.

ve vyspělých mimoevropských ekonomikách. Naopak vyšší vliv nezávislosti byrokracie na politicích v EU je z protikorupčního hlediska kontraproduktivnější než v OECD jako celku. Ukazuje se tak, že přílišná autonomie byrokracie se nejvíce jako nevhodnější.

Tabulka 4
Determinanty korupce v EU5, 1995–2007

Vysvětlovaná proměnná:	CORRUPTION	CPI
Počet pozorování	48	46
C_0	-3,34(-4,38)***	0,84(2,59)
D(RGDP)	0,0002 (2,67)***	0,0005(2,34)**
BUREAUCRACY	-0,49(-1,58)*	-0,16(-0,60)
D(LAW)	0,03(0,43)	-0,31(-2,42)**
GSTABILITY	0,13(1,53)*	0,18(2,46)***
D(ACCOUNTABILITY)	0,29(2,67)***	0,002(0,01)
D(TAXGOODS)	0,10(6,96)	0,11(1,08)***
D(TAXINCOME)	-0,06(-3,38)***	0,10(0,73)
Adjusted R^2	0,35	0,60
F-statistika	1,96**	5,27***

Zdroj: vlastní výpočty

Pozn.: v závorkách jsou uvedeny t-statistiky, jež jsou korigovány o heteroskedasticitu a autokorelaci; *, **, *** označuje hladinu významnosti 10%, 5%, 1%, metoda fixních efektů; "D" před závorkou u proměnné značí použití difference.

Při rozboru situace u nových členů EU (EU5) je třeba výsledky interpretovat velmi opatrně z důvodu nízkého počtu stupňů volnosti způsobeného kratšími časovými řadami a užším vzorkem zemí. Obecně lze konstatovat, že výsledky jsou podobné s předchozími analýzami, s tím, že existuje podstatně vyšší koeficient determinace, a také koeficienty jsou statisticky významné na nižších hladinách významnosti. Také DW statistika (2,27) je u tohoto typu dat ze všech analýz nejlepší a nesetkáváme se zde s problémem autokorelace. U institucionálních proměnných jsou znaménka stejná jako u ostatních vzorků zemí, a tedy s podobnou interpretací. Lze ale říci, že z kvantitativního hlediska jsou téměř u všech proměnných efekty výraznější a například u vlivu byrokracie dvojnásobné oproti zemím EU15. Korupční vliv příliš nezávislé byrokracie může signalizovat u těchto zemí ještě nedokončenou transformaci (zejména transformaci chování a myšlení).

Za povšimnutí stojí opačný (a statisticky velmi průkazný vliv) přímých a nepřímých daní. Zvyšování přímých daní se jeví z hlediska vlivu na korupci spíše jako negativní (na rozdíl od zemí OECD či EU15) a akcelerace nepřímých daní jako pozitivní. Cesta zvyšování nepřímých daní v ČR a dalších z těchto zemí je tudíž otevřená a nepovede k akceleraci korupce.

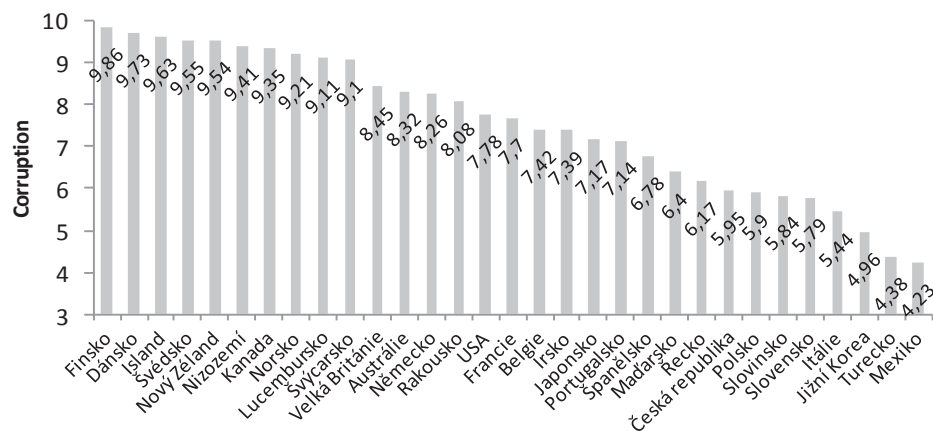
V tabulce 4 jsou současně prezentovány výsledky, kde je vysvětlovanou proměnnou korupce měřená CPI, což je metodologicky i principiálně jiný způsob měření korupce. Vzhledem k tomu, že i u indexu „*corruption*“ je stejně krátká časová řada, jsou výsledky dobře komparovatelné. Podíváme-li se na základní rozdíly, zjistíme, že u indexu CPI dostáváme statisticky významný vliv proměnné LAW, avšak s opačným výsledkem, než by se zdálo logické. Statisticky nevýznamnými jsou pak proměnné demokratické zodpovědnosti a daňového ukazatele přímých daní. U proměnných, které jsou potvrzeny jako statisticky významné v obou testech, je směr kauzality totožný.

3.3 Zkoumání linearity

V této části regresní analýzy byla zkoumána linearita popisovaného vztahu. Nejdříve bylo sestaveno pořadí zemí od těch s nejnižší korupcí po ty s nevyšší (viz graf 1). Data byla vypočítána na základě ukazatele „*corruption*“ v období 1984–2009. Z grafu je patrné, že nejnižší úroveň korupce dlouhodobě vykazují severské země, zatímco státy jako Itálie, Turecko a Mexiko se nachází na opačné straně spektra. Důvodů může být několik, jedním z nich je poměrně vysoká hodnota životní úrovně v severských zemích, které dosahují relativně vysokého reálného GDP na obyvatele, a zároveň je jejich sociální systém štědrý, kdy je většina veřejných služeb jako je školství, zdravotnictví na vysoké úrovni poskytováno bezplatně. Dalším důvodem je stabilní a silný institucionální systém, a svou úlohu bezesporu sehrává i tradice. Naproti tomu Mexiko, Turecko, Jižní Korea patří k zemím, jejichž GDP na obyvatele je spíše nízké (ve srovnání s ostatními zeměmi OECD), jejich institucionální systém vykazuje známky nestability, a pokud jde o tradici a morálku, můžeme říci, že korupce je jaksí součástí folkloru těchto zemí.

Graf 1

Pořadí zemí OECD dle rozsahu korupce za období 1984–2009

Zdroj: Vlastní konstrukce

Pro samotnou analýzu byla zvolena metodika postupného vyřazování od zemí s nejvyšší mírou korupce po ty s nejnižší. Při vyřazování jednotlivých zemí podstatně kolísal koeficient determinace i významnost modelu. Nakonec se jako relevantní jevil model, ve kterém byla míra korupce větší než 9,5 (jde o přepočtený index „corruption“ z původní škály 0–6 na stupnici 0–10). Jedná se o skupinu pěti, zejména skandinávských zemí (Finsko, Dánsko, Island, Švédsko a Nový Zéland), dále pak o Island a Nový Zéland. Následně byl zvolen zpětný postup a země byly vyřazovány v opačném pořadí, tedy od zemí s nejnižší korupcí po ty s nejvyšší. Jako významný se jevil model tří zemí s nejvyšší korupcí (Mexiko, Turecko, Jižní Korea). V tabulce 5 jsou srovnány výsledky nízkokorupčních a vysokokorupčních zemí. Zvýrazněny jsou rozdíly ve směru působení u statisticky významných proměnných.

Za zmínku stojí zejména proměnné „BUREAUCRACY“ a „GSTABILITY“. Zatímco u nízkokorupčních zemí se jeví zvyšování nezávislosti byrokracie na politických jako významné při dalším snižování korupce, tak v zemích s vysokou korupcí se zdá z hlediska snižování korupce naopak relevantní neumožnění přílišné nezávislosti byrokracie. V zemích s nízkou korupcí není vliv vládní stability na snižování korupce významný, ale v zemích s vysokou korupcí je rozhodující.

Tabulka 5

Nelineární vlivy korupce, 1984–2007

Vysvětlovaná proměnná:	nízká korupce	vysoká korupce
Počet pozorování	115	69
C_0	-0,57(-0,81)	0,01(0,08)
D(RGDP)	8,03E-5(1,73)**	3,28E-5(0,56)
BUREAUCRACY	0,10(1,46)*	-0,17(-2,64)*
D(LAW)	0,08(1,47)*	0,63(6,16)***
GSTABILITY	-0,03(-2,17)**	0,06(1,16)***
D(ACCOUNTABILITY)	-0,01(-0,66)	0,17(2,61)***
D(TAXGOODS)	0,02(0,64)	-0,04(-1,47)*
D(TAXINCOME)	0,001(0,02)*	0,03(0,69)
Adjusted R^2	0,17	0,44
F-statistika	2,03**	5,34***

Zdroj: vlastní výpočty

Pozn.: v závorkách jsou uvedeny t-statistiky, jež jsou korigovány o heteroskedasticitu a autokorelaci; *, **, *** označuje hladinu významnosti 10%, 5%, 1%, metoda fixních efektů; "D" před závorkou u proměnné značí použití difference.

Korupce a její potenciální snižování je jedním ze stálých témat nejen ekonomického či společenskovo vědního zkoumání, ale problém, jenž velmi palčivě sužuje jakoukoliv společnost. Tento jev je více či méně imanentní v každém společenském systému a jeho eliminace se zdá žádoucí. Problematika korupce je současně politickým tématem téměř v každé zemi. V České republice se v současnosti stalo toto téma všudypřítomným permanentním volebním, povolebním a programovým bodem mnoha politických stran.

Cílem tohoto příspěvku je zhodnotit relevanci institucionálního rámce a vliv jednotlivých institucionálních proměnných na velikost korupce. Klíčovým úkolem je nalézt nejen vhodný indikátor velikosti korupce, ale i relevantní aproximátory institucionálních charakteristik, popř. charakteristik ekonomických.¹⁶

Měření korupce je záležitostí poměrně komplikovanou. Problémem jsou nejen různé definice korupce, ale také nedostupnost vhodné datové základny. V zásadě lze metody měření korupce rozdělit podle několika faktorů. Zejména se jedná o souhrnné indikátory, kde měření úrovně korupce a její hodnocení je dílčí součástí souhrnného indexu a indikátory, které se věnují čistě měření úrovně korupce. V ekonometrické analýze byl použit přístup s využitím indexu korupce společnosti PRS Group a alternativně index CPI. Zmíněné indexy jsou sestavovány rozdílnými institucemi a v zásadě lze konstatovat, že i z různých důvodů. Jejich kvalita i parametry jsou odlišné, avšak je možno říci, že se vhodně doplňují. Významnou předností této stati je zaměření se zejména na první ze jmenovaných indexů. Jeho použití je velmi dobrou alternativou k téměř výhradně používanému CPI, a to s ohledem na výrazně delší časové řady (od roku 1984; na rozdíl od CPI, který je sestavován od roku 1995). Velmi podstatně se tak modifikují závěry jiných podobných studií.¹⁷ Panelová regrese byla prováděna na různých skupinách homogenních zemí (OECD, G7, EU15, EU5), a byly také zkoumány lineární efekty podle velikosti korupce.

Z hlediska obecných výsledků prováděných analýz lze konstatovat, že životní úroveň se jeví pozitivním kamenem boje s korupcí ve všech skupinách zemí. Zvyšující se životní úroveň vede k eliminaci korupce. Z institucionálních charakteristik stojí za zmínku stabilní právní prostředí ve smyslu síly a nezájatosti právního systému, ale také dodržování právních norem. To vede téměř ve všech zkoumaných případech ke snižování korupce. Podstatnou se jeví také stabilita vlády, tedy schopnost dostát programovým bodům a setrvat ve funkci. Výjimkou je pouze případ nízkokorupčních zemí, kde další zvyšování vládní stability není pro boj s korupcí relevantní. Naopak zvyšování vládní stability je z protikorupčního pohledu kvantitativně nejvýznamnější zejména v zemích EU5, do kterých patří i Česká republika. Velmi podobně lze interpretovat i výsledky podle úrovně demokratické zodpovědnosti.

16 Kromě v článku odhadovaných proměnných se může jednat např. o, v současnosti velmi aktuální, institucionální charakteristiky související s integrací finančních trhů a stabilitou finančního sektoru a s tím spojené ekonomické stability (Kučerová, 2009).

17 Z posledních podobných statí v tomto periodiku využívá pouze CPI, bez jiných alternativ, např. Hanousek a Kočenda (2011).

Relativně jednotně vycházejí výsledky provedených analýz u institucionální proměnné, která popisuje vliv byrokracie. V rozporu s očekávanými hypotézami o tom, že silná a odolná byrokracie (nenáchylná na změnu chování v případě politických změn) je pro boj s korupcí prospěšná, vycházejí téměř všechny prováděné analýzy v tom smyslu, že nezávislost byrokracie je pro boj s korupcí kontraproduktivní. To může být způsobeno tím, že odolná byrokracie vytváří množství kanálů a šedých vazeb korupčního typu, což je více škodlivou, než když je byrokracie náchylná na politické tlaky. Výjimkou z výše uvedeného je situace zemí s nízkou korupcí, kde naopak nejspíše převažuje pozitivum odolné byrokracie a její závislost na politicích způsobuje vyšší korupci ve společnosti. Vzhledem k tomu, že se u těchto zemí jedná o státy s velmi dobrými a nekorupčními neformálními institucionálními vazbami, můžeme toto vidět jako cestu ke snižování korupce.

Na závěr je nutno zmínit úlohu přerozdělovacích procesů aproximovanou přímými a nepřímými daněmi. Ve větší části případů bylo konstatováno, že přímé a nepřímé daně se na existenci korupčního prostředí podílejí rozdílně. Zvyšování přímých daní korupci nestimuluje a spíše eliminuje, a naopak zvyšování daní nepřímých je prokorupční. To může být způsobeno zejména tím, že u daní typu DPH či daní spotřebních dochází k možným daňovým únikům i formou korupčních praktik. U přímých daní, zejména u daní z mezd, je využití korupčních technik ke snížení daňových odvodů spíše vyloučené. Vzhledem k tomu, že je v současnosti velmi populární zvyšovat nepřímé daně¹⁸ (v mnohem větší míře než daně přímé), je závěr provedených analýz alarmující, neboť výše uvedené může stimulovat korupční prostředí.

Pokud se podíváme na situaci zemí EU5, vycházejí výsledky opačně. Zvyšování přímých daní působí prokorupčně a nepřímých daní spíše nesignifikantně, popř. jako protikorupčně. Cesta zvyšování nepřímých daní v České republice, která je realizovaná současnou vládou, nebude z pohledu zvyšování korupce kontraproduktivní.

Dominantním závěrem předloženého příspěvku je, že institucionální prostředí výrazně determinuje úspěšnost boje s korupcí a empirický výzkum potvrzuje teoretické práce, avšak s tím, že odolnost byrokracie je spíše kontraproduktivní. Významným se také jeví zjištění o rozdílném účinku jednotlivých typů daní u původních a nových členů EU a z toho vyplývající rozdílné implikace pro tvůrce daňové (hospodářské) politiky.

Literatura

- ACCONCIA, A.; D'AMATO, M.; MARTINA, R. 2003. Tax Evasion and Corruption in Tax Administration. [online]. 22 s. [cit. 2011-07-15] <http://129.3.20.41/eps/pe/papers/0310/0310001.pdf>.
- ADES, A; DI TELLA, R. 1999. Rents, Competition, and Corruption. *American Economic Review*. 1999, Vol. 89, No. 4, pp. 982–993.

18 Ve většině zemí OECD (zejména evropských) se v posledních letech poměrně výrazně zvyšují sazby základní i snížených sazeb DPH.

- AIDT, T. S. 2009. Corruption, Institutions and Economic Development. *Oxford Review of Economic Policy*. 2009, Vol. 25, No. 2, pp. 271–291.
- ANDVIG, J. C.; OVE MOENE, K. 1999. How Corruption May Corrupt. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 1990, Vol. 13, No. 1, pp. 63–76.
- BORZEL, T. 2011. Move Closer! New Modes of Governance and Accession to the European Union. *DANUBE: Law and Economics Review*, 2011, No. 2, pp. 1–22.
- DEFLEM, M. 1995. Corruption, Law and Justice: A Conceptual Clarification. *Journal of Criminal Justice*. 1995, Vol. 23, No. 3, pp. 243–258.
- FISHER, R. A. 1932. *Statistical methods for research workers*. Edinburgh: Oliver and Boyd, 1932.
- FREDRIKSSON, P. G; SVENSSON, J. 2003. Political instability, corruption and policy formation: the case of environmental policy. *Journal of Public Economics*. 2003, Vol. 87, No. 7–8, pp. 1383–1405.
- GREENE, W. H. 2003. *Econometric Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall, 2003.
- HANOUSEK, J; KOČENDA, E. 2011. Vazba korupce a hospodářské svobody na veřejné finance a investice nových členů EU. *Politická ekonomie*. 2011, Vol. 59, No. 3, pp. 310–328.
- HECKELMAN, J. C.; POWEL, B. 2010. Corruption and the Institutional Environment for Growth. *Comparative Economic Studies*. 2010, vol. 52, No. 3, pp. 351–378.
- HESTON, A; SUMMERS, R; ATEN, B. 2006. Penn World Table Version 6.2. *Center for International Comparisons of Production, Income and Prices at the University of Pennsylvania*. 2006, September.
- IM, K. S; PESARAN, N. H; SHIN, Y. 2003. Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels. *Journal of Econometric*. 2003, Vol. 115, s. 53–74.
- IZÁK, V. 2011. Vliv vládních výdajů a daní na ekonomický růst (empirická analýza). *Politická ekonomie*. 2011, Vol. 59, No. 2, s. 147–163.
- JANDA, K; MICHALÍKOVÁ, E; POTÁCELOVÁ, V. 2010. Gravitační a fiskální modely státní podpory exportních úvěrů v České republice. *Politická ekonomie*. 2010, Vol. 58, No. 3, pp. 305–325.
- KAUFMANN, D.; WEI, S. J. 1999. Does Grease Payment Speed Up the Wheel of Commerce? [Working Paper No. 2254]. The World Bank, 1999.
- KOTLÁN, I.; MACHOVÁ, Z.; JANIČKOVÁ, L. 2011. Vliv zdanění na dlouhodobý ekonomický růst. *Politická ekonomie*, 2011, Vol. 59, No. 5, pp. 638–658.
- KUČEROVÁ, Z. 2009. Measuring Financial Integration in Central Europe Through International Investment Positions. *Eastern European Economics*, 2009, Vol. 47, No. 4, pp. 27–43. ISSN 0012–8775.
- LAMBSDORFF, J. G. 2007. *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence and Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 286 s. ISBN 0-521-87275-8.
- LEDERMAN, D., LOAYZA, N., SOARES, R. R. 2004. Accountability and Corruption: Political Institutions Matter. [online] 2004. 37 s. [cit. 2011-06-30] <http://courses.wcupa.edu/rbove/eco343/040Compecon/general%20compar/040300institut.pdf>.
- LEITE, C., WEIDMANN, J. 1999. Does Mother Nature Corrupt – Natural Resources, Corruption and Economic Growth. [Working Paper No. 85] Washington: International Monetary Fund, 1999.
- LEVIN, A; LI, C. F.; CHU, C. 2002. Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties. *Journal of Econometrics*. 2002, No. 108, pp. 1–24.
- MACHOVÁ, Z. 2011. Vývoj strukturálního salda státního rozpočtu v České republice po vstupu do EU. *CEREI*. 2011, Vol. 14, No. 3. ISSN 1212-3951.
- MADDALA, G. S; WU, S. 1999. A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and A New Simple Test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. 1999, No. 61, pp. 631–652.
- MAURO, P. 1995. Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1995, Vol. 110, No. 3, pp. 681–712.

- MAURO, P. 1996. The Effects of Corruption on Investment, Growth and Government Expenditure. [Working Paper No. 98]. Washington: International Monetary Fund. 1996.
- MAURO, P. 1998. Corruption and Composition of Government Expenditure. *Journal of Public Economics*. 1998, No. 69, pp. 263–279.
- MO, P. H. 2001. Corruption and Economic Growth. *Journal of Comparative Economics*. 2001, Vol. 29, pp. 66–79.
- NYE, J. S. 1967. Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. *American Political Science Review*. 1967, Vol. 61, pp. 417–427.
- OECD Factbook 2009 [online]. 2009 [cit. 2011-04-05] <http://titania.sourceoecd.org/vl=4335781/cl=22/nw=1/rpsv/factbook/>.
- PAULOVICS, A. 2011. Guarantees of the Legality of Administration and Administrative Procedure in Hungary. *DANUBE: Law and Economics Review*, 2011, No. 2, pp. 43–53.
- OSN. 2010. [online]. 2010 [cit. 2011-04-05] http://www.un.org/depts/dhl/events/anti_corruption.
- PENN WORLD TABLE: *Databáze 1950 – 2007* [online]. 2006 [cit. 2011-04-05] http://pwt.econ.upenn.edu/php_site/pwt_index.php.
- PRS Group. *Databáze 1984-2009* [online] 2011 [cit. 2011-04-05]. <http://www.prsgroup.com/ICRG.aspx>.
- RAUCH, J. E.; EVANS, P. B. 1997. Bureaucratic Structure and Bureaucratic Performance in Less Developed Countries. University of California-San Diego and University of California-Berkeley, 1997, unpublished.
- ROSE-ACKERMAN, S. 1997. Corruption and Good Governance. United Nations Development Program Discussion Paper 3 [online] 1997. [cit. 2011-06-30] http://www.mirror.undp.org/magnet/Docs/efa/corruption3/o_UN-07bintro.pdf.
- SANYAL, A.; GANG, I. N.; GOSWAMI, O. 1998. Corruption, Tax Evasion and the Laffer Curve, [Working Papers No. 199604], Rutgers University, Department of Economics. 1998.
- TANZI, V. 1998. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures. [Working Paper 98/63]. Washington: International Monetary Fund, May 1998.
- TANZI, V.; DAVOODI, H. 2000. Corruption, Growth and Public Finances. [Working Paper 00/182] Washington: International Monetary Fund, 2000.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL (TI). 2000. *Kniha protikorupčních strategií*. Praha: Transparency International, 2000.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR (TIC). 2005. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International, 2005.
- VAN RIJCKEGHEM, C.; WEDER, B. 1997. Corruption and the Rate of Temptation - Do Low Wages in the Civil Service Cause Corruption? [Working Papers No. 97/73], International Monetary Fund, 1997.
- WEBER, M. 1947. *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: The Free Press, 1947. 460 s.
- WEI, S. J. 2001. Corruption in Economic Transition and Development: Grease or Sand? [Working paper] UNECE Spring Seminar In Geneva, 2001.

THE INFLUENCE OF THE INSTITUTIONAL FACTORS ON THE CORRUPTION: THE EMPIRICAL ANALYSIS

Kotlánová Eva, VŠB - Technical University of Ostrava, Faculty of Economics, Sokolská tř. 33, CZ – 701 21 Ostrava (eva.kotlanova@vsb.cz) and Silesian University in Opava, School of Business Administration in Karvina, Univerzitní nám. 1934/3, CZ – 733 40 Karviná;

Kotlán Igor, Charles University in Prague, Faculty of Law, nám. Curieových 7, CZ – 116 40 Praha 1 (kotlan@prf.cuni.cz) and VŠB – Technical University of Ostrava, Faculty of Economics, Sokolská tř. 33, CZ – 701 21 Ostrava.

Abstract

The goal of this contribution is to evaluate the relevance of the institutional factors and the influence of the single variables on the corruption. The key task is to find not only suitable indicator of the amount of corruption but also suitable approximants of institutional characteristics, else economical characteristics. The important advantage of this article is its focus also on the corruption measured by alternative ways, compared to the often used CPI. From the institutional characteristic view for the corruption fight seems to be important stable legal background. Not less important is also the government stability and its accountability. In the contradiction with the expected hypotheses claiming the strong and resistant bureaucracy to be beneficial against the corruption fight, almost all executed analysis is based on the contra productivity of the bureaucracy independency on the corruption fight. It is also important to mention that the direct and indirect taxes vary with their influence on the corruption.

Keywords

Corruption, Bureaucracy, Law, Government Stability, Accountability, Panel Data Estimation

JEL Classification

C23, E60, K40, O11